

POLNE IN ŠE BOLJ POLNE POSODE

Odgovor na pismo dr. Mojce Ravnik

Spoštovana znanstvena sodelavka dr. Mojca Ravnik. V čast si štejem, da ste zadnjič kot poznavalka iz šopka zdravih konservatorskih besedil izbrali prav mojo »zel« in si vzeli trenutek, da jo podrobneje preučite. Pozornost vsaki rož'ci godi.

Naj na začetku tega odgovora na vaše pripombe (Ravnik 2002) k članku *Dediščina za prihodnost - Kozjansko 2000 (2001)* (Simonič 2001) povem, da v branju mojega pisanja kot »aktivistične puhlice« sprejemam le prvi del sintagme. Z drugim delom preprosto ne vem, kaj bi.

Morda naj bi bralec in bralka sklepala, da so na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo zaposlili puhloglavca. Glede na vse mogoče omejitve pri zaposlovanju novih pedagoških delavcev bi bilo to bržkone zelo kratkovidno početje. Toliko bolj, ker Oddelk pride do možnosti novih nastavitvev dosti težje od drugih etnoloških raziskovalnih ustanov.

Kar zadeva uvrstitev mojega besedila pod rubriko »izvirni znanstveni članek«, to ni moja odločitev, marveč odločitev uredništva. Ali je tudi uredništvo potemtakem puhloglav? Kakorkoli obrnem, vaš izločitveni diskurz nikakor ne sodi v Glasnik, revijo naše velike strokovne družine.

Lahko pa predvidevam, da se puhloglavost nanaša le name. Predstavljam si, da to v akademskem jeziku označuje človeka brez trdnih tal pod nogami in tistega, ki teoretske praznine zapolnjuje z retoričnimi okraški. Proti temu vendar moram nekaj reči. Zakaj in kdaj etnologija ali antropologija? O tem je bilo popisane že toliko papirja, da resnično nimam kaj dodati. Vaše vprašanje zato razumem bolj kot poskus spodnašanja mlajšega, manj izkušenega in s tem morebiti šibkega strukturnega člana OEiKA. Moji starejši oddelčni kolegi so svoje že zdavnaj in večkrat povedali (Muršič 1995; Jezernik - Šmitek 1995; Brumen 2000). Vem, da njihov argumentov čas ni omajal. Toda njihov »podmladek« je očitno dovolj kilav in pripraven za zdravljenje frustracij.

Ob pisanju članka sem imel - naivno - pred očmi bralstvo Glasnika: ker se eni opredeljujejo kot etnologi, drugi pa kot antropo-

logi, vljudnost nalaga, da nagovorim oboje. Molk bi tako lahko povedal več, kot sem nameraval. Če to ocenjujete kot znamenje nekonsistentnosti, se pač moram tu javno opredeliti za antropologijo. Ker mi, kakršna je trenutno na OEiKA, dejansko ponuja več teoretskih in komparativnih izzivov, kot mi jih je poprej lahko etnologija.¹ Sicer pa ne verjamem, da bo to inkvizicijsko priznanje še komu, razen recenzentki mojega članka in njenim navijačem, kaj olajšalo ali otežilo življenje. Vse skupaj me zelo spominja na polpreteklo zgodovino, ko so ideologi zahtevali »enotnost« za vsako ceno ter nas strašili z notranjimi in zunanjimi sovražniki. Zdaj pa se je pokazalo, da je lahko zmagovita le demokratična kombinacija.

Zakaj je potrebno posebno področje »aplikativne antropologije varovanih območij Slovenije«? Najprej zato, ker so raziskave kredibilne, če znajo dovolj natančno opredeljevati svoj predmet. Prav mogoče je, da je etnološko konservatorstvo opravilo že toliko parcialnih ali temeljnih raziskav, da je razvilo tudi neko splošno teorijo (Hazzler 1999). Toda na področju antropološke angažiranosti na varovanih območjih, ki naj bi v bližnji prihodnosti obsegala kar 30 odstotkov slovenske države, ni tako. Če se bo to zgodilo, jo bom z veseljem upošteval pri svojem raziskovalnem delu na varovanih območjih na Slovenskem. In naj vas mimogrede še opomnim, da se v strokovnih krogih ne uporablja oznaka »aplicirana« antropologija, ampak *aplikativna* antropologija. Ker svoje terminološke novosti niste utemeljili, sklepam, da je zgolj lapsus - in bom ostal raje pri že uveljavljeni rabi. Pravzaprav se sploh niste trudili razumeti bistva prispevka, ki ga kritizirate. Aplikativna antropologija varovanih območij Slovenije ni konservatorski projekt, ni muzej in ni osmica, čeprav lahko vse to vključuje, in torej ne more brez zdajšnjih specializiranih znanj. Akumulacija vednosti pa je vendar podlaga sleherne znanosti in ni potrebe, da jo vedno znova problematiziramo. »Pretakanje iz ene v drugo posodo« je po moje preveč obrtniška formulacija.

Naj vam povem bolj nazorno. Pokazalo se je, da parki redefinirajo bivalni prostor in vzpostavljajo drugačno hierarhijo identitet (družina - park - občina - regija, ne več le družina - občina - regija). Aplikativna antropologija varovanih območij Slovenije obravnava območje parka (regijo) kot specifičen kulturni sistem. Opažam, da bo treba za ta projekt na Oddelku okrepiti in pretestiti znanja iz zgodovine (slovenskega) fevdalnega gospodarstva in temeljev ekonomske antropologije. Poleg tega bomo morali vsaj okvirno spoznati sodobno biologijo in meteorologijo ter sploh bolj razmišljati o klasičnem razmerju med kulturo in naravo (»ekološka antropologija«). Aplikativna antropologija varovanih območij je torej posebna smer večinske antropologije, eden od njenih konceptualnih pripomočkov, da lahko mislimo *predmet in sama sebe v odnosu z njim* (Atkinson 1990, 40-41; Edwards 1997, 2-4; Tester 1992, 175).

Pristop je izrazito ekonomsko-antropološke narave, saj, prvič, različne oblike (kulturnih) akcij prej ko slej prevaja v jezik materialne menjave. Drugič, aplikativna antropologija varovanih območij obravnava izbrano območje kot specifičen (mikro)ekonomski sistem znotraj nacionalnega gospodarstva, kot za ekonomsko antropologijo ugotavlja Plattner (1989, 3) in Acheson (1989, 368). In, končno, varovana območja potrebujejo ekonomsko utemeljitev, drugače si družba znova naloži breme financiranja vizionarskega projekta - ker sam ni sposoben preživeti! Mit lahko dobesedno zajeda življenje.

Kdo je varuh tradicije? To je seveda retorično vprašanje. Zaradi naravnosti na mikroraziskave, monografske raziskave oziroma preučevanje konkretnih primerov ter teženj po poznejši generalizaciji znanja etnologija in antropologija hote ali nehotе varujeta in reproducirata različne identitete. Zadevo je spet treba zastaviti tudi v nacionalnem okviru. Antropolog ali etnolog s pogovori s ljudmi ozavešča njihovo bivanje, s tem pa neposredno krepi samozavest in sooblikuje identiteto. Dobro veste, da je večina informatorjev navadno naklo-

njena radovednosti raziskovalcev, da bi izvedeli to in ono iz njihovega življenja; da bi spoznali nekaj, kar so sami že zavili v samoumevnosti. Ozaveščanje je torej racionalizacija bivanja, to pa pelje k prepoznavanju aktualnih/potencialnih ovir/priložnosti posameznika/skupnosti kot nacionalnega in globalnega subjekta. Zato smo etnologi in antropologi varuhi tradicije – tudi izmišljene. Če si to priznamo, potem lažje reflektiramo svoje delo in zmanjšamo nevarnosti mitologiziranja – čeprav se mu ne moremo popolnoma ogniti.

Z odgovorom na vaše vprašanje, kdo koga sili na družbeno margino, bi lahko zapolnil celo številko Glasnika. Naj pomirim strasti. Nisem imel v mislih članov iz naših vrst. Opozarjam pa na nekaj primerov iz zgodovine. Takšni so bili denimo motivi avstrijskega absolutističnega cesarstva, ki so spodbudili nastanek etnografije in etnologije – služnostne vede. Potem opozarjam na sprege kolonializma in antropologije: slednja je pogosto prispevala k političnim in ekonomskim odločitvam evropskih central (Čolović 2000, 86–87). Opozarjam tudi na konstitutivno vlogo etnologije ob ustvarjanju nacionalnih držav v 19. in 20. stoletju (Anderson 1998: »ljudski nacionalizmi«) ali na proletarizacijo in urbanizacijo stroke v času socialistične republike (Kremenšek 1970). Najnovejši procesi v nizu se dogajajo v zadnjem desetletju na eni strani z internacionalizacijo in antropologizacijo naše stroke na Slovenskem ob koncu 20. stoletja, na drugi pa z zapiranjem v nacionalne okvire. Vsa ta obdobja so različno vplivala na afirmacijo ali marginalizacijo stroke.

Identiteta družbe je proces in se zato nenehno spreminja (Južnič 1993). Slovenska kulturna identiteta je danes domnevno neizpodbitna (izumljenih je bilo že dovolj nacionalnih in državotvornih tradicij). Država kot nacionalno podjetje zdaj daje prednost ekonomskim in pravnim znanjem. S tem se torišče našega raziskovalnega delovanja prenaša z »iztrganja« kulturnih tradicij pred pozabo (ohranjanja dediščine) na preučevanje kulturnih dejavnikov, ki nastopajo na globalnih in lokalnih ravneh, kjer potekajo temeljni politični in ekonomski procesi.

Konservatorska stroka je potemtakem eno izmed komunikacijskih orodij družbenega diskurza: izbira in določa, kaj in kako je treba varovati. Umišljeni skupnosti je dobrodošlo, ker pomaga ohranjati mite (mitološke prostore), ki jih potrebuje nacionalna skupnost; »ljudski nacionalizem«, ki se je v 20. stoletju preoblikoval v državnega prav z delovanjem tovrstnih ustanov. Na-

cionalna skupnost tako utrjuje lastno avtohtonost.² Po drugi strani pa naj bi bilo konservatorstvo državotvorno še z ekonomičnostjo projektov/trženje restavriranih objektov: »revitalizacija«/).

»Etnografi« smo bili političnim skupnostim v zgodovini večkrat »potrebni«. Najprej kot popisovalci v 18. in 19. stoletju,³ potem kot sooblikovalci identitete v 19. stoletju, varuhi tradicije v 20. stoletju; zdaj smo bržkone še najbolj potrebni kot prevajalci in prenosniki tradicij v tržne produkte. Temu nekateri pravijo »etnologija razvoja« (Gačnik 2001), drugi »dediščina za prihodnost« (Simonič 2001), tretji pa z distanco govorijo o »marketinški vzročno-posledični logiki« (Rupnik 2000, 15–16). Nekateri kolegi so sicer ta zgodovinska poslanstva vede dobro razumeli že zdavnaj, vendar to ni nikakor zagotavljalo boljše afirmacije in razumevanja strokovnih usmeritev v javnosti (Kuret: obredje, Bogataj: rokodelstvo in spominkarstvo). Še kako se torej zavedam dolge poti, ki jo je slovenska etnologija (in z njo antropologija) prehodila do danes. Zato sem tudi kritičen. Nikakor pa za razmejitvene ekskurze ni primeren vsak »izvirni znanstveni članek«, v kar me silite, spoštovana kolegica.

Zaradi vsega naštetega se strinjam z vami, ko pišete, da je moje pisanje »aktivistično« – tak sem po naravi, tak sem po letih in tak sem po službeni dolžnosti. Najprej, država povečuje število študentov, zato se pedagoški kolegij sprašuje, kaj bo z diplomanti, če ne bodo znali najti služb zunaj kroga Glasnika SED. Znašli smo se pred istim problemom kot ameriška (zahodna) antropologija pred dvajsetimi, tridesetimi leti, ko je kadrovske presežke iskal možnosti preživetja z »medkulturnimi študijami« in »kulturo podjetništva«, z »aplikativno antropologijo«.⁴ Nekateri, draga kolegica Ravnik,

na dobro plačanih delovnih mestih težko razumejo stisko, ki jo čutijo diplomanti, ko se udinjajo na zavodu za zaposlovanje. No, sam sem tam že bil. Od tod tudi moj aktivizem.

Naj se vrnem h konservatorstvu in »aktivizmu«. Tretja temeljna razlika med konservatorstvom in aplikativno antropologijo je v tem, da antropološka analiza varovanih območij vpeljuje koncept civilne družbe. Četudi le konstrukt (Hann 1996), je civilna družba vendarle demokratično zasnovana. To je potem človek v vseh svojih materialnostih (Muršič 1995, 151–152). Zadeva je torej blizu celostnemu razvoju (podeželja). Navajam nekaj tematik raziskovalnih skupin v okviru projektov na varovanih območjih (Kozjansko, Ljubljansko barje, Pohorje): romanja, ustno slovstvo, družabno življenje, prehrana in gostinstvo, glasba in podobno. Opazili boste, da se te teme v bistvu ne razlikujejo od vsebin, ki smo jih že doslej preučevali na številnih etnoloških taborih. Ob njih pa se pojavljajo nove ali drugačni zorni koti: migracije, primerjalne analize samopodob in tržnih promocij, lokalna razmerja moči in njihov vpliv na oblikovanje mnenj, religiozno prostorsko obnašanje ipd. S tem, ko je eden izmed raziskovalnih projektov OEiKA pravzaprav zasnovan kot odziv na načrte naravovarstvenikov,⁵ je logično, da moramo zadevo zastaviti drugače.

Od tod izvira naslednja temeljna razlika: naši študentje se *usmerjeno urijo v pretvarjanju rezultatov (sondažnih) raziskav v »trajnostno« naravnane projekte*. Pri tem se vsi skupaj najdemo v precepu med »objektivno« in »angažirano« znanostjo: eno, ki opazuje in beleži, ter drugo, ki projektira in usmerja. Vendar menim, da lahko danes znanstvena disciplina preživi le, če razvija tako eno kot drugo plat.⁶

1 Zanimivo, ampak aktualnemu raziskovalnemu projektu na Pohorju sem dal povsem sponatano naslov Etnološki temelji regijskega parka Pohorje; ker vključuje raziskave, na temelju katerih bo mogoče izdelati konceptualni (teoretski) aparat antropologije varovanih območij. Brez primerjalnih – torej etnoloških – raziskav v nacionalnem in mednarodnem prostoru ne bo šlo.

2 V tem duhu je poučen intervju s slovensko ministrico za kulturo Andrejo Rihter, ki je bil objavljen prav v prejšnji številki Glasnika. V pogovoru z Božidarjem Jezernikom in Tanjo Rožnberger – Šega je omenila, da se etnologija ne bi smela ukvarjati samo s kmetstvom. Če tu vidi problem ministrice za kulturo skoraj štirideset let po Kremenškovem epistemološkem rezu (Kremenšek 1970), potem se lah-

ko odkrito vprašamo, kje smo – ali, morebiti, ste – prekratki in kaj stroko dejansko mrtvi.

3 Naj opozorim, da ne bo šlo v pozabo, da so se študentje etnologije in kulturne antropologije prednostno in aktivno pridružili popisu prebivalstva spomladi 2002.

4 Thomas Schippers, Univerza v Nici: predavanje na OEiKA, 17. aprila 2002.

5 Intelktualno jedro parkovne zasnove in redifinacija bivalnega prostora je na Biotehniški fakulteti v Ljubljani. Njihov politični partner je ministrstvo za okolje in prostor, upravna izpostava pa Urad RS za varstvo narave.

6 Ostre meje med omenjenima področjema ne moramo potegniti. Tudi študij, terensko delo in pisanje elaboratov in poročil so pravzaprav *usmerjanje pozornosti, osredotočanje*.

Literatura

ACHESON, James M. 1989: Management of Common-Property Resources. V: Stuart Plattner (ur.), *Economic Anthropology*. Stanford, Stanford University Press, 351-378.

ANDERSON, Benedict 1998: Zamišljene skupnosti. Ljubljana, Studia Humanitatis.

ATKINSON, Paul 1990: *The Ethnographic Imagination*. London, New York, Routledge.

BRUMEN, Borut 2001: »Refolucija« slovenske etnologije in kulturne antropologije. V: *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* l. 41, št. 1-2. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 8-16.

ČOLOVIČ, Ivan 2000: *Bordel ratnika - Folklor, politika i rat*. Beograd, 20. vek.

EDWARDS, Derek 1997: *Discourse and Cognition*. London, Thousand Oaks, New Delhi, Sage Publication.

GAČNIK, Aleš 2001: *Etnologija razvoja/etnologija, regionalne kulture in razvoj*. V: *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* l. 41, št. 1-2. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 44-51.

HANN, Chris in Elizabeth Dunn (ur.) 1996: *Political society and civil anthropology. Civil society - Challenging Western Models*. London, Routledge.

HAZLER, Vito 1999: *Podreti ali obnoviti? Zgodovinski razvoj, analiza in model etnološkega konservatorstva na Slovenskem*. Ljubljana, Rokus.

JEZERNIK, Božidar in Zmago Šmitek 1995: *The Anthropological Tradition in Slovenia*. V: H. Vermeulen idr. (ur.), *Fieldwork and Footnotes*. London, New York, Routledge, 171-183.

JUŽNIČ, Stane 1993: *Identiteta*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

KREMENŠEK, Slavko 1970: *Ljubljansko naselje Zelena jama kot etnološki problem*. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

MOČNIK, Rastko 1999: *Tri Teorije. Ideologija - Institucija - Nacija*. Ljubljana, *cf.

MURŠIČ, Rajko 1995: *Oddaljeni pogled na preplete etnološke samorefleksije: etnološki raziskovalni programi*. V: Rajko Muršič in Mojca Ramšak (ur.), *Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj*. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 147-154.

PLATTNER, Stuart 1989: *Economic Anthropology*. Stanford, Stanford University Press.

RAVNIK, Mojca 2002: *Etnološko konservatorstvo in aplikativna antropologija v Glasniku* 41/3, 4. V: *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* l. 42, št. 1-2. Ljubljana, SED, 74-75.

RUPNIK, Marko Ivan 2000: *Pogum za kritični dialog z današnjimi kulturami*. V: *Novi revija* l. 19, št. 219-220. Ljubljana, Nova revija, 1-27.

SIMONIČ, Peter 2001: *Dediščina za prihodnost - Kozjansko 2000 (2001)*. V: *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* l. 41, št. 3-4. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 116-128.

TESTER, Keith 1992: *Civil Society*. London, Routledge.

